

דף פרפראות במדבר

לעילוי נשמת: פיליפ בן עזיזה פולט ז"ל

להצלחת: מיכאל מאיר בן סמדר הי"ו - יעל חנה בת זהבית תחי' | דוד בן אורה הי"ו - מוריה בת מיכל תחי'

יעקב בן אורה הי"ו - אושרית בת חנה תחי' | יחזקאל דוד בן נעמי הי"ו - מוריה חנה בת מזל תחי'

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני" (א' - א')

כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר, הפקר, אינו יכול לקנות את החכמה והתורה, לכן נאמר "במדבר סיני". (במד"ר א' - ז'). רמז לדברי רש"י אומר ה"חתם סופר", חומש ויקרא מסיים בפסוק "אלה המצות אשר ציווה יהוה את משה אל בני ישראל בהר סיני" (ויקרא כ"ז ל"ד), ומיד בתחילת חומש במדבר סמוך לו הפסוק "במדבר סיני", התורה באה ללמדנו שאם אין אדם משים עצמו כמדבר, אינו יכול לדעת את עומק התורה וסודותיה.

מוסיף לבאר האדמו"ר מאלכסנדר, הר"ן בנדרים (דף ל'). מסביר את מהות קידושי האישה, מכיוון שהיא מסכימה לקידושי האיש, ומבטלת דעתה ורצונה, ומבטלת דעתה כלפי בעלה כדבר של הפקר, והבעל מכניסה לרשותו. וזה אומר המדרש, כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר, הפקר, אינו יכול לקנות את חכמת התורה. עליו להפקיר את עצמו ולבטל את עצמו לגמרי אל התורה, אז התורה תוכל לשרות בו, ורק ע"כ יוכל לקנות את קניינה.

מכאן שנו חכמים בשלשה דברים נתנה התורה, באש, ובמים, ובמדבר. (במד"ר א' ז'). מדוע דווקא בשלושה דברים אלו, מסביר מהר"י אסאד, האש מסמלת את החמימות, כשאדם הולך לעשות מצווה, ראוי שיעשה אותה בחמימות וברגשי קודש. המים מסמלים קרירות, כאשר אדם רץ לעשות עבירה, לפחות שיהיה קריר כשהוא עושה אותה. ובמדבר, כשאתה נמצא עם אנשים המדברים דברים בטלים (אין הכוונה לדברים אסורים, אלא רק לדברים בטלים), שב ותשתוק.

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחודש השני" (א' - א')

מתוך חיבתן לפנינו מונה אותם כל שעה: כשיצאו ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן, לידע מנין הנותרים, כשבא להשרות שכינתו עליהם מנאן. באחד בניסן הוקם המשכן, ובאחד באייר מנאם. (רש"י) מבואר ברש"י שמתוך חיבתן מונה אותם כל שעה, שואל רבי יחזקאל מקוז'מיר, מדוע א"כ מיד אחר כך מונה רש"י זמנים מיוחדים שבהם מנה ה' את בני ישראל. לכאורה שני הדברים האלו הם תרתי דסתרי - אם יש זמנים מיוחדים אין זה יכול להיות 'כל שעה' ועוד, הרי ידוע שלכל דבר שבמנין יש חשיבות מיוחדת, ואם כך צריך להבין איך נמנו כל ישראל יחד כאילו כולם שווים וחשובים כאחד, הרי וודאי שיש פחותי ערך מחד, ומיוחדים בערכם מאידך?

ותירץ על פי מאמרם ז"ל (אבות פ"ד - מ"ג): 'אל תהי בז לכל אדם שאין לך אדם שאין לו שעה', שלכן היו יכולים כולם להימנות כאחד. וזו היתה כוונת רש"י, שמתוך חיבתן לפנינו מונה אותם 'כל שעה' - דהיינו, שה' יתברך מנה כל אחד ואחד לפי השעה הטובה שהיתה לו, וכך היו כולם אהובים וחביבים לפניו. (ברכת יצחק - ילקוט מאיש לרעהו)

"כל זכר לגולגלותם" (א' - ב')

רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן" שואל, מדוע במספר בני ישראל התורה הוסיפה "לגולגלותם", ואילו במנין שבט לוי (ג' - ט"ו) כתוב "פקוד את בני לוי לבית אבתם למשפחתם כל זכר מבן חודש ומעלה תפקדם", ואילו "לגולגלותם" לא כתוב? ומתרץ, הגמ' במנחות (ל"ז): שואלת, מה הדין מי שיש לו שני ראשים, על איזה מהם הוא מניח תפילין? עונה הגמ', שהשאלה אינה מעשית, כי לא יכול להיות אדם עם שני ראשים שיחיה עד גיל בר מצווה. ולכן, אצל בני לוי שנספרו מגיל חודש, יתכן שיהיה תינוק בעל שני ראשים, ואם אמנם ימנו לגולגלותם, יצטרכו למנותו כשנים, אבל אצל בני ישראל שנמנו מגיל עשרים ומעלה, לא יתכן בגיל כזה אדם בעל שני ראשים, ולכן אותם אפשר למנות ע"פ הגולגולת.

"תפקדו אותם לצבאותם אתה ואהרן" (א' - ג')

מדוע הציווי על משה ואהרן דווקא, מבאר רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן", שניכם תהיו הפוקדים, כי בשעת מפקד היו לוקחים מכל אחד מחצית השקל, ובלקחת כסף חייבים להיות שנים, כי הצדקה נגבית בשניים.

"כל בא לצבא... (א' - ג') כל יוצא צבא" (ד' - ג')

הגמרא במגילה (ג'). מספרת, כשיהושע בן נון נלחם ביריחו הוא רואה לפתע מול עיניו "איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו" (יהושע ה' - י"ג), שאל יהושע את האיש "הלנו אתה אם לצרנו", וה"איש" עונה ליהושע, "ויאמר לא כי שר צבא ה' עתה באתי". מבארת הגמרא את הדו שיח בין המלאך ליהושע, אמר לו (המלאך ליהושע) אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה, אמר לו (יהושע למלאך) על איזה מהן באת, אמר לו עתה באתי, (היינו על מה שבטלתם תלמוד תורה). שאל הרב מפוניבז' (בספר "הרב מפוניבז' ח"ג): מקובל שמלאך המופיע בעולם מתגלה בדמות התפקיד והשליחות שהוטלה עליו למלא. אם כך אותו מלאך שנשלח במלחמת יריחו כדי להוכיח את ישראל על ביטול תורה, מדוע התגלה אל יהושע בדמות שר צבא חמוש בחרב ולא בדמות זקן יושב בישיבה? תירץ הרב, בהופעה זו ביקש המלאך לרמוז כי התוכחה אשר בפיו על ביטול תורה אינה תוכחת מוסר רגילה, מנקודת מבטו של איש התורה, כי אם תוכחה הבאה מפיו כאיש צבא, כגיבור מלחמה מנוסה אשר רואה בביטול התורה סיכון צבאי מובהק, ולפיכך על יהושע להבין כי יש למנוע ביטול תורה בכל מחיר!

"ואתכם יהיו איש איש למטה" (א' - ד')

שואל רבי שמעלקי מניקלשבורג, מדוע נצטוו דווקא עכשיו שבמפקד השבטים יהיו נוכחים ראשי כל שבט ושבט, ולא נאמר ציווי זה גם בפרשת כי תשא? ומתריך, כאן בא המפקד כהכנה לכיבוש הארץ, שנצטוו לחלקה בין השבטים לפי גדלו של כל שבט ושבט - "לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו", והיו צריכים להקפיד שלא יהיה שבט שיפריז במספרו כדי לזכות בנחלה יותר גדולה, ולכן "ואתכם יהיו איש איש למטה", שכל ראשי שבט ושבט יהיו מפקחים על המפקד ואחראים לדיוקו.

"ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית אבתיו הוא" (א' - ד')

התורה מייחסת כל ראש שבט לבית אבותיו. מצד אחד הוא זכה להיות ראש שבט, ומאידך מייחסים אותו לבית אבותיו. לפי"ז אפשר לפרש בדרך צחות את הפסוק בתהילים (קכ"ו - ו') "הלך ילך ובכה נושא משך הזרע בא יבוא ברנה נושא אלומותיו", פירוש אם אדם נושא את משך הזרע, רק מה שזרעו אחרים, אז "הלך ילך ובכה". אבל מתי "בוא יבוא ברנה"? כאשר הוא נושא את אלומותיו שלו, מה שהוא זרע. וזה מה שנאמר כאן, "ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית אבותיו הוא" לקחו יהודים שלא היו הבנים של... לקחו אנשים שמצד עצמם היו גדולים, והם נהיו נשיאים לעדה.

"ליששכר וכו' לזבולן" (א' - ח' - ט')

בברכת יעקב לבניו (בראשית מ"ט - י"ג - י"ד), וכן בברכת משה (דברים ל"ג - י"ח), הקדימה התורה את זבולון ליששכר, ורש"י בדברים מפרש "זבולון ויששכר עשו שותפות, זבולון לחוף ימים ישכון ויצא לפרקמטיה בספינות ומשתכר, ונותן לתוך פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולון ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולון היתה". שואל האדמו"ר מסקולען, א"כ מדוע בפרשתנו תמיד כשהוזכרו השבטים, הקדימה התורה את יששכר לזבולון, בשמות הנשיאים (פסוק כ"ח) ובסדר הדגלים (ב' - ה')? ומתריך, בוודאי מעלתו של יששכר הלומד תורה, גדולה ממעלתו של זבולון שעסק במסחר, שהרי לא יתכן לומר שמי שמחזיק ומסייע ללומדי התורה יהיה גדול מהלומד עצמו. לכן, כשהתורה באה לציין את השבטים לפי סדר מעלתם, הקדימה התורה את יששכר לזבולון, אבל כשבאו לברכם, אז הקדימו את זבולון ליששכר, שהרי בברכת זבולון כלולה גם ברכת יששכר - ואדרבה, שבט יששכר תלוי בברכת זבולון.

"לבני יוסף לאפרים" (א' - י')

שואל ה"חתם סופר", מדוע כאן, הקדימה התורה אפרים למנשה, ואילו בפרשת מסעי (ל"ד - כ"ג) לגבי נחלת הארץ, הקדימה התורה מנשה לאפרים "לבני יוסף למטה בני מנשה"? ומתריך, כשהיו במצרים, היה אפרים יושב בבית מדרשו של יעקב והוגה בתורה, ואילו מנשה היה המליץ הממונה לשבור אוכל לבאים מצרימה. לכן, לגבי חנייתם סביב המשכן ואוהל מועד, הקדימה התורה את אפרים שהוא התלמיד חכם ולו יאה וראוי הדבר. לעומת זאת לגבי נחלת הארץ, שהוא דבר שבממון, הקדים את מנשה שהיה בבחינת "זבולון".

"ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות" (א' - י"ז)

בספר "כפתור ופרח" כתב פנינה נפלאה. בשני מקומות בתורה נרמזו בסופי התיבות המילים "מתן תורה", כאן: "ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות", והשני בפרשת יתרו (שמות י"ט - י"ז) "ויצא משה את העם לקראת האלוקים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר". ופרשת במדבר קוראים שבת קודם מתן תורה, ופרשת יתרו הוא פרשת מתן תורה בעצמה.

"לנפתלי אחירע בן עינן" (א' - ט"ו)

על נפתלי נאמר שהיה אילה שלוחה (בראשית מ"ט ט - כ"א), שהיה קל ברגליו לרוץ. והרי אמרו בגמ' (ברכות מ"ג:) שפסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם, וכדי לתקן את עיניו שכהו מחמת קלות רגליו קיבל נפתלי את טבריה שעליה אמרו חז"ל (מגילה ו' - א') שטובה ראייתה.

ורמז לזה, כי נפתלי בגימטריה תק"ע, דהיינו ת"ק שהוא חמש מאות, נחסר ממאור עי"ן. ומהנאמר עליו (דברים ל"ג - כ"ג) נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה', ולמדו חז"ל (ירושלמי סוף פרק שביעי בברכות הובא בתוס' ברכות נ"א. ד"ה שטיפה) את דיני כוס של ברכה שצריך להיות מלא, ויש לעטרו בכוסות נוספים (חוץ מכוס הקידוש), ומודח היינו יש לשטפו מבפנים ולהדיחו אף מבחוץ, א"ר אחא שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכה מלא עיטור ומודח ושלשתן נלמדים מהפסוק 'נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה' מהמילה 'שבע' לומדים עיטור, מהמילה 'רצון' לומדים שהכוס צריך להיות מודח, ומלא כמשמעו, ולכן אמרו שהראיה שבה ע"י הקידוש של ליל שבת... (הובא ב"ויתילדו")

שאיפות

"ויתילדו על משפחותם לבית אבתם" (א' - י"ח) - בספר תנא דבי אליהו (כ"ה) כתוב, לעולם יאמר אדם מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, אברהם יצחק ויעקב. שואל ה"חידושי הרי"ם", איך אפשר לתבוע מאדם שישאף להגיע למעלתם של האבות, והלא זהו דבר שלא ניתן בכלל להשגה? ומתוך משמו של רבי שמחה בונים מפשיסחא, אכן, למדרגת האבות זהו דבר בלתי אפשרי, אבל מכל מקום צריך האדם לשאוף לכך שמעשיו יגיעו, שיהיה להם איזו שהיא "נגיעה", חיבור וקשר, למעשה האבות. כתב רבי חיים מוואלוז'ין בספרו "רוח חיים", כי כל מעשה האבות היו יסוד ושורש לכל מעשי הבנים, למשל, אם מתעוררת באדם תשוקה לעלות לארץ ישראל, יסודה ושורשה בניסיון של "לך לך". ואם מגיע האדם למעלה של מסירות נפש, זה מכח ניסיון העקידה, וכך בכל מעשה ומעשה.

על פי זה, כותב רבי יצחק בלאזר בספרו "כתנות אור", אפשר לפרש את מאמר חז"ל "לעולם יאמר אדם מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי", צריך האדם לשאוף, שמעשיו אכן יהיו ענפים מאותם שורשים שנטעו האבות.

מקום קבוע לתפילה

"וחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו לצבאותם" (א' - נ"ב) - רבי יעקב אבוחצירה עורר על עניין חשוב הנוגע לתפילה ומרומז בפסוק זה. חכמים החשיבו עד מאוד את חובת קביעות המקום לתפילה בבית הכנסת, ואמרו "כל הקובע מקום לתפילתו אלוקי אברהם בעזרו" (ברכות ו'): חובה זו נרמזת בפס' שלפנינו: "וחנו בני ישראל" - בתפילתם, "איש על מחנהו" - במקום חנית השכינה בבית הכנסת, "ואיש על דגלו" - במקומו הקבוע.

דוד המלך

"ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו". (ד', כ') - כידוע, חג השבועות חל בדרך כלל בין פרשת במדבר לפרשת נשא. דוד המלך ע"ה נפטר בשבועות ע"י שהיה עוסק בתורה בלא להפסיק לרגע, והגיע המלאך להרגו. אך ראה שדוד דבוק בעץ החיים, שזו התורה, ואי אפשר להרגו. מה עשה המלאך? יצא לגינה והחל להזיז את העצים שבגינה, עד שדוד יצא לכיוון הגינה להוכיח את זה שמחלל שבת, ובינתיים נשברה המדרגה, ונפל ומת.

ועל זה בא הפסוק לרמוז לדוד המלך על מיתתו וסיבתה, שהוא שאמר הפסוק 'ולא יבואו לראות', לרמוז לדוד שגם אם תשמע דבר שאסור לעשותו בשבת - אל תלך ותוכיח, וכך תהיה לך חירות ממלאך המוות. ואם לאו - אזי כבלע את הקודש, שזה דוד המלך. לכן כתוב אצלנו 'ולא יבואו לראות', שהטעם הוא דרגא תביר (מדרגה תישבר), לרמוז לנו שבגלל שהוא הלך לראות, המדרגה נשברה ומת. ואם נשאל למה דוד בכל זאת הלך, וכי הוא לא ידע את זה? אלא שדוד כבר נענש פעם אחת ולמד לקח. והיכן זה קרה? אמר דוד לקב"ה 'למה אומרים אלוקי אברהם, אלוקי יצחק ואלוקי יעקב, ולא אומרים אלוקי דוד?' אמר לו הקב"ה 'אותם ניסיתי ואותך לא ניסיתי'.

אמר דוד 'בחנני ה' ונסני'. אמר לו ה' 'אתה לא תצליח'. אמר דוד 'אף על פי כן'. אמר לו הקב"ה 'בסדר, ואני מגלה לך גם שזה יהיה בעריות' (סנהדרין ק"ז). כשדוד המלך עמד מול הנסיון - ודאי שהוא יכול היה להתגבר על יצרו הרע. אלא שאמר לעצמו 'אם אתגבר - הרי אני מנצח את הקב"ה, וזו לא דרך ארץ שבשר ודם ינצח את מלכו של העולם'. ולכן עשה מה שעשה, וזה שאומר בתהלים 'והרע בעיניך עשיתי, למען תצדק בדבריך תזכה בשפטך'. והוא-הוא הנסיון של דוד.

גם כאן, כשדוד יכול לנצח ולא לצאת לחצר ולגינה - נזכר שאין חכמה נגד ה' יתברך, ועבירה זו עבירה, ומצווה זו מצווה. ואם הוא לא יצא להוכיח - הוא יעבור על הפסוק 'הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא'. למרות שדוד ידע שבדבר הזה הוא מסכן את נפשו ועתיד למות, אמר דוד המלך 'מוטב לי למות ולא לעבור על מצוות הוכח תוכיח'.

וכמה מוסר אנו חייבים ללמוד מדוד המלך להשתדל להוכיח כראוי בכל מאודינו, בכל נפשנו ובכל לבבנו. ואת השאר כבר הקב"ה יעשה, ויחזיר את כל עמו ישראל בתשובה, אמן.

שבת שלפני מתן תורה

כותב ה"שפת אמת" (תרס"ד), הלכות שבת ניתנו במרה עוד קודם למתן תורה, ובדומה לכך לפני שתינוק נכנס לברית כבר נכנס הוא לשבת קודש, ורק לאחר מ"כ יכול להיכנס לברית, ועל כן השבת שלפני שבועות היא שבת גדולה וחשובה ביותר כהקדמה למתן תורה, שהיא כשבת עליה לתורה שקודם הנישואין בין ישראל להקב"ה.

רבי משה פיינשטיין מבאר, ישנם אנשים שאומרים לעצמם, מי אני ומה אני, גם אם אעמול בתורה לא אגיע למדרגה של ממש, ונופלים לייאוש. לכן קוראים פרשת במדבר, ששם מופיעים כל הפקודים, ללמדך, שכל יהודי בין קטן ובין גדול, נמנה בפני עצמו, ולכל יהודי יש ערך וחשיבות, וזה חיזוק לפני קבלת התורה.

רעיון נוסף רמוז בפסוק בפרשתנו המקדימה בקריאתה למתן תורה, "מנגד סביב לאוהל מועד יחנו" (ב' ב'). כל עם ישראל חונים סביב אוהל מועד, סביב המשכן אשר משה רבנו ובני שבט לוי סמוכים לו, למרות כל העיסוקים והטלטולים. נכון שחייבים לדאוג לפרנסה ולחינוך הילדים, התחייבויות משפחתיות וחיי חברה, הכל נכון, אבל כל העיסוקים יהיו סביב התורה, שחלילה לא יהיה נגד התורה ועל חשבון של לימוד התורה, וככל שימעט האדם מעיסוקיו, יהיה לו בית קיבול להארת מתן תורה.

יששכר וזבולון

"ובנסוע המשכן יורידו אותו הלוים ובחנות המשכן יקימו אותו הלוים" (א' - נ"א) - ה"כתב סופר" דרש בפסוק זה, ואמר שזה רמז על דרך הלצה, הלוים כלפי המשכן, הם כמו זבולון כלפי יששכר, כמו שזבולון מחזיק את יששכר התלמיד חכם שיושב ולומד כל היום תורה, כך הלוים כלפי המשכן.

וממילא, כשיששכר יושב ולומד תורה, הרי זבולון דואג לו, אך אם יששכר יתחיל להסתובב ברחובות ומבזה בכך את התורה, זבולון יפסיק להחזיקו ולתמוך בו, ומורידים את אותו תלמיד חכם מגדולתו ואינו ראוי לכבוד. וזה רמז בפסוק שלפנינו, "ובנסוע המשכן" (כשיששכר נוסע לטייל), אז "יורידו אותו הלוים" (זבולון לא תומך בו), "ובחנות המשכן", כשהוא יושב ולומד, אז "יקימו אותו הלוים".

אקטואליה בפרשה

מנהל טוב לא נותן לשום עובד להיעלם בתוך העדר. הוא ילמד את יכולותיו של כל אחד יעצים אותו בתחום ההתמחות שלו ואחר כך יחבר בתבונה וברגישות את כל המקצוענים לפאזל אחד גדול וכך הוא יקבל חברה מנצחת. ככה פותחת פרשתנו, הבורא מצוה את משה לספור את העם. ספירה זו משמעותה התייחסות ובדיקת היכולות, לאחר מכן הוא מחלק אותם לקבוצות/שבטים וכל שבט לומד את מיקומו המדויק בתוך הפזל. ככה מנצחים, אף אחד הוא לא סתם!

רעיון מהפרשה

הרבה פעמים אנו אומרים לעצמנו שאם הבורא היה מדבר בעצמו איתנו כפי שהוא דיבר עם בני ישראל שיצאו ממצרים, הכל היה נראה אחרת. אז זהו, שהוא התחיל לדבר אז ומאז זה לא מפסיק. פרשתנו מתארת כיצד העם יושב במעגלים כאשר במרכז נמצא המשכן וקודש הקודשים. זה דומה במדויק למעמד הר סיני שהעם עומד סביב ההר וממרכז ההר שומעים את דברו של הבורא. כי הבורא ממשיך לדבר איתנו, כל מה שצריך לפעמים זה את השקט של המדבר...

נקודה למחשבה

"איש על דגלו באת לבית אבתם" (ב' - ב') - כותב רבי אהרן מקרלין, חייב כל איש ישראל לידע ולחשוב שהוא יחיד בעולם מבחינתו, ואיש אחר כמוהו לא היה עדיין בעולם. כי לו: כבר היה כמוהו, שוב לא היה צורך בו. ובאמת, כל איש הוא דבר חדש בעולם, וצריך לתקן את מידתו ותורתו השייכות לנשמתו, עד שיתוקנו כל העולמות ע"י כלל ישראל.

הפתגם: האושר מגיע, כשהלב מפסיק לבקש את מה שאין, ומתחיל לשמוח ממה שיש!!

~ חודש טוב - ושבת שלום ומבורך ~

יה"ר שנזכה לקבל את התורה בשתי ידיים, "אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד". אמן ואמן.